
BOSNAE
VOJSKA
BRAČ
GLAŽ
VRHBOSKI GRAD
DOBOJGRAD
SREBRNIK
MAGLAJ
SOLI
KLJUČ
JAJCE
ŽVORNIK
TRAVNIK
VISOKO
ZENICA
DOBOJ
DOBRINJA
KIGLAT
BIJELJINA
SREBRENICA
VISEGRAD
DOBRUN
BOSAC
SMICIKA
MOSTOLJNA
GORAZDE
HERCEVA
DRIEZNICA
JELEC
HOCA
PRIJEPOLJE
SOKOGRAD
TJENTIŠTE
PLJEVLJA
KONAC - POLJE
NEVESINJE
BLAGAJ
DUBRAVA
DRIEVA
GACKO
KLJUC
BILEĆA
ORAHOVO
TREBINJE
KOTOR
SPLIT
TROGIR
ŠOLTA
BRAČ
IMOTA
MAKARSKA
HVAR
KORČULA
PELJEŠAC
MLJET
SBENIK
KNIN
BIHAĆ
OGRAD
Sava
Una
Vrbas
Bosna
Drina
Neretva
Zrmanja

(ARHIV M.A.A.)

Akademik **Sead MAHMUTEFENDIĆ**

Drugi i drugačiji

U POVIJESTI IDEJA, RATOVI, UMORSTAVA, NASILJA... TOLIKO SU PROLILI KRVI DA BI SE KRV TINTE ZGUSNULA I TMINU SVIJETA UČINILA JOŠ CRNJOM.
(ARHIV M.A.A.)

DRUGI I DRUGAČIJI

Pa ipak te moram smjestiti u onaj krug
Nejasnih bića stvari i stanja

Mak Dizdar: ***Penelopa***

Bosnu nije uništila mržnja, već rasprostranjeno nepoznavanje mržnje…
Zlo je pametnije, oprez nije, čak je i dosljednije od dobra.
Miris opasnosti i smrad podvale zlo osjeti mnogo ranije…
Malo tko vidi da je opasnost shvaćanja opasnosti manja što je opasnost bliža.

Paolo Rumiz

(Faction&fiction omnibus-roman o drugačijima i različitima pretočen u knjigu-film kroz osam flash-back slika u rasponu od 23.IV. 1360. do 16.I. 2047. na primjeru sudbine jedne bošnjansko-bošnjačke porodice)

Prolog

U povijesti ideja, na dvije ili tri prave svjetlosti, koliko je mrakova bilo dodato crnilu noći da bi se krv tinte zgusnula i tminu svijeta učinila još crnjom? Prašina u oči, sujete i obmane, u većini slučajeva.

Nagon smrti: poziv na uništavanje, razbijanje, raskidanje, poništavanje; nagon smrti i snaga odgovorna za ubistvo, zločin, podignutu ruku i ubilački gest; na kraju, nagon smrti, tropizam koji uznemirava dušu, tijelo i srce ljudi koji bi da biće pretvore u ništavilo, da vedru vitalnost preobraze u truhleći leš.

Već povijest umjetnosti pokazuje koliko se seks, krv i smrt napajaju i hrane. Koliko je na zidovima muzeja scena rata, raspeća, umorstava, koliko nasilja, zločina, samoubistava, koliko prolivene krvi, vješala, mučilišta, tortura, odrubljenih glava!

Ova knjiga-priča i govori o suštini nagona smrti. Od prve priče, moja se briga fiksira na prirodu, oblik, snagu i dejstvo tog zlog libida. Nijedna priča ne izmiče želji da taj nagon kristalizira, da ga materijalizira na način entemologa, koji toraks opasnog kukca probada da bi ga plutu pričvrstio i detaljno ispitao i izmjerio njegovu monstruoznost. Sve je usmjereno u jednom pravcu: kako tu mračnu energiju prikazati, uhvatiti je, zarobiti je i pokazati je kao divlju zvijer, koju pisac svodi na nepokretnost uzbudljivog prizora. Nastojao sam ne izaći iz granica ovog projekta: stigmatizirati permanentnost apokalipse, prikazati realnost, svaku realnost pod znakom tragičnog, zaraženog negativnošću, u stalnom kretanju, koja kao nekakva silina traži, podriva, kopa, ruje i radi u pravcu najavljenog Uništenja.

Želio sam postaviti tragično na scenu; etimologija nas podsjeća na neophodno žrtvovanje jarca kojim se sazivaju sile zla na smirenje, od kojih se traže da ne divljaju, da se suzdrže. Moja književnost nudi ekvivalent starogrčkoj iskupiteljskoj žrtvi homerske epohe, u njemu krv saziva bogove, mada pisac zna da oni ne postoje…

Ovo je knjiga o svemu. O životu, smrti, Bogu. O onome što razumijemo i o onome što nikad nećemo razumjeti. Ovo je ključ ka svemu tome.

Ovu knjigu nije napisao svećenik, a ni historičar. Napisao ju je književnik. On njome ne želi davati savjete niti išta želi sugerirati čitaocu. Tekst koji ćete čitati bio je u početku niz predavanja «eseja» u kojima su se studentima objašnjavala pitanja i problemi vezani za Bošnjake.

Znači li to da ova knjiga nema nikakve veze sa suvremenošću? Da li naše vrijeme nalikuje više ressentimentu i revivalu za petnaestim stoljećem, nego što se to čini? Do koje će mjere tačnost kvantitativne teorije ovisiti i o stupnju naivnosti na kojem je formulirana?

U ovakvim oblicima, koji mogu biti književna interpretacija i povijesna praksa, simplifikatorske sugestije su opasne. Istinski problem je u stupnju slobode čovjeka nasuprot onome što sam stvara.

Iluzorno je vjerovati da je realni problem pritiskao Bošnjake a da niko oko njih nije reagirao i da je čisti nematerijalni znak njime bio bezrezervno potčinjen. Stare su rasprave umnogome opteretile fiziološke pretpostavke zato jer se moralne kontraverze njime ne rješavaju.

Ovdje će biti uveden lik «arbitra» kao neka vrsta Šepavog Šejtana, koji će biti toliko zaokupljen svojom borbom protiv rastućeg licemjerstva i bešćutnosti da je pišući uništio oči, ali je nastavio pisati jer to nije primjećivao. Za to se poslužio jednim fenomenalnim trikom da s jednim otvorenim okom vidi svoju ruku manjom nego s oba. Kad bi imao tri oka, mislio je on, vidio bi je još većom, i što bi više očiju imao, to bi stvari oko njega izgledale veće. Čak i da se rodio s hiljadu očiju i usred kolosalnih pojava, sve one, čuvajući svoju proporciju u odnosu na njega, ne bi mu izgledale ni veće, ni manje nego što su danas.

To znači da ova knjiga ima i te kakve veze sa suvremenošću.

Ipak, «arbitrizam» je već dugo prisutan i na ovom području. Svaki zamah groznice za nečijom tajnom uzrokuje žalovanje za potiskivanjem «slobodnog mišljenja» i «otvorenih pisama» koja potpisuju najvičniji pisci kao samouki naivci. Međutim, ista naivna knjiga koja želi prosječnog čovjeka upoznati s antropološkim i privatnim problemima Bošnjaka, može prozvati i stanje svijesti, vlast, kad se radi o važnosti tih pitanja u njihovoj odgovornosti.

Uvjeren sam i nadalje da su ti problemi suštinski problemi i da ih, prije svega, treba rješavati. Uvjeren sam da i danas ne postoje potrebna sredstva da se to i sprovede. Pisci koji će imati hrabrosti, kao i državnici da se njima posluže, osigurat će napredak i sigurnost bolje nego bilo kojom drugom mjerom. A za sebe u budućnosti osiguravaju najčasnija mjesta u povijesti našeg vremena i da im promijeni tok.Tako su se oko 1174. ili 1204. ili 1463. nadali teološki ortodoksi da će ih povijest zabilježiti. Danas ih opominju samo eruditi.

Znači li to da učenost nije potrebna? Ne. Oblici na kojima su zasnovane antropološke i teološke teorije ponavljaju istodobno i stalne teme, jer se ključni problemi ponavljaju.

Različite su i interpretacije, jer su uistinu nove činjenice utjecale na konjunkture. I svećenici, i moralisti, i historičari promatraju ove fenomene, a nisu li tražili dodatna znanja iz pravednosti, mjere, ravnoteže i stalnosti?

Da li Bošnjaci imaju privlačnu snagu zasnovanu na mentalitetnim, možda i na psihoanalitičkim strukturama? Historičar, filozof, književnik, eventualno, usuđuju se nešto reći; na to se ne odvažava svećenik. Crna, opasna, prokleta dvoličnost oponaša onoga koji pjeva na kraju svijeta u gluho doba noći. Ona je tamo kao obećanje protivno sreći i budući da oni nalikuju zvijezdama, poznavanje svih njezinih opasnih čari istodobno je i poznavanje svijeta.

Istina je da Bošnjaci nisu bili nikad nježniji, više angažirani na papiru i celuloidu nego što su danas.

Ali, angažman čega?…

Priče koje se po sistemu kutije u kutiji nadovezuju jedna na drugu, bez bliže tematsko-motivske povezanosti, logikom koncentričnih krugova umnožavaju tematsko po-lazište djela građenog na principima porodične hronike u kojoj su sjećanja dokumenti i ispovijesti svjedoka i uče-snika tragičnih zbivanja kroz glas sveznajućeg naratora stapaju u složen narativni niz, da bi se njime obrazac po-rodične hronike neprestance nadopunjavao principima po-litičkog, historijskog, te romana toka svijesti i, na koncu, metatekstualnog romana.

■ PORTRET PAPPE INNOCENCIJA VI. (U PRVOM PLANU) I IMAGINARNI PORTRET BOSANSKG BISKUPA PETRA. (ARHIV M.A.A.)

PRVA SLIKA ILITI GLAVA

OD KOJE SVE POČINJE, MADA TREBA REĆI DA VEĆINA NAMA POZNATIH KNJIGA, TAKOĐER, POČINJE PRVOM GLAVOM, DA BI NEKO TEŠKO MOGAO NAVESTI KNJIGU KOJA POČINJE POSLJEDNJOM GLAVOM; STOGA OVDJE I NIJE ČUDNA SPOMENUTA OKOLNOST, VEĆ TO, DA JEDAN OD PAPA, ZVANI INOCENTIJE, I TO ŠESTI PO REDU TOG IMENA, KOJI JE DOZVOLIO BISKUPU BOSANSKOM PETRU DA TAMANI BOGUMILE KAKO MU SE I KAD GOD MU SE PROHTIJE I TO BEZ NJEGOVE PISMENE DOZVOLE I ZBOG TOGA ĆETE SAD, POSLIJE KRATKOGA UVODA, KONAČNO MOĆI DA POČNETE ČITATI OVU KNJIGU OD PRVE, A NE OD NEKE DRUGE GLAVE

1360, 23. aprila. U Avignonu. (Avinione).

Inocencije VI. papa dozvoljava biskupu bosanskomu Petru, da može na heretike dići i svjetovnu oružanu silu, te da ih može kazniti crkvenim kaznama bez prizivа.

Innocentius episcopus servus servorum dei vene-rabili fratri Petro episcopo Boznenzi salutem et apostolicam benedictionem. Ut inquisitionis officium contra pravitatem hereticam tibi in tuis civitate et diocesi Boznensi a iure concessum eo melius et efficacius exequi valeas, quo maiori fueris auctoritate munitus, invocandi auctoritate nostra pro huiusmodi inquisitionis negocio exercendo, cum opus fuerit, auxilium brachii secularis, ac contradictores quoslibet et rebelles per censuram ecclesiasticam et penas alias appellatione postposita compescendi, - non obstante, si aliquibus communiter vel divisim a sede apostolica sit indultum, quod, quod suspendi vel excommunicari, aut ipsi vel eorum terre interdicto ecclesiastico supponi non possint, per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, - fraternitati tue plenam et liberam auctoritate apostolica concedimus tenore presentium facultatem. Per hoc tamen, quominus, prout tibi a iure competit, huiusmodi aixilium pro dicto negocio auctoritate ordinaria invocare, et contra non parentes procedere, prout iustum fuerit, valeat, nullum tibi volumus preiudicium generari. Nulli ergo etc. nostre concessionis et voluntatis infringere etc. Datum Avinione, VIIII. Kalendas maii, pontificatus nostri anno octavo.

DRUGA SLIKA ILITI GLAVA

U KOJOJ JE PRIČA GOSTA RADISAVA IZ 1460. GODINE DOISTA KRATKA. DIJAK RADISAV NE MOŽE RAZMIŠLJATI UMJESTO SVOJIH JUNAKA, NITI ULJEPŠAVATI SVOJE PRIČE SVOJIM PRETPOSTAVKAMA. ONO ŠTO JE ISPRIČANO – PROČITAJTE!

I ja vam glagolah, ašte si budemo prihvatili sie novu ižicu u koe vidimo utoku i zaščitu od kamenie, ognji, ma-ćem i prokletstva, glagolah vam da će nami hiliade leta duh biti kao voda koju će svatko htieti skrenuti i u nju kam svoj hititi ali je zgaditi i tielo će nam otsada da bude kao okno. Ali će nas da prisvajaju ali će nam duhje da rastakju i da slomiju nam tielo kao što se okno lomi.

Eto ja sm s vami ili da vam želju da gu vas upozorim. Mi ovo činimo jer nemamo kreposti, možda će se ova slova koe će se skameniti. I ja sm vaviek plno sumnjen i bi rekti da su Turki bliski naši veri. Ali luna nije čamac preko koi se duhi nakon končine nesu preko reka?

Što mi noćas budemo u odluci, deset stoletja će nas naši otroci u ovome pamtiti. Netko će što smo već noćas postali voda koja se prilagođuje sudovi turački i koju će budućnost htieti da rastepu bo nestanu lonci turački. Ini će htieti da pojdu da rastepu okno i da prospu vode da ih nitko ne sakupi.

Ali Iberi nisu sličan lonac rastepli sa onimi koi sut svoj duh dali Muhamedu?

Az Barčin a zovom Pribil i bratja moia daju na znanje da su dali veru i dušu otca nam i vseh roditel naših i svoio pred dedom velikim Radoslavom i pred gostom Rado-slavom i pred starcem Radimirom i Žunborom i Vlčkom i pred vsom a crkvom i pred Bosnom da ne u naju Turkov sužu ni talenik, ni poručenik i da im se ne svrže vera za naju života.

Da je proklet bogom i sinom jego i pričistom materiju jego i častnim životvorećim krstom četirima jevangelisti i dumnadesete apustoloma i četirimi deseti učenikov.

Az Pribil a zovom Barčin rab. Milostju božijom vsih zemel bosnskih i Usore i Hlmske zemle, i Dolnih kraj (od počela sveta počivša, pa je zapisan da se ne pomete, pače da se zna).

A tko hoće sie polomiti i poreći bez nevere, da e proklet otcem i sinom i svetim duhom i 4 evanćelista i 12 apustolovi vsem Bogo ugodnivši mi u sdi vek i u pridušći.

GOST RADISAV I NJEGOVA PRIČA. (ARHIV M.A.A.)

Kada se behmo svadili tada nas Turki umirili i da nam naš grad Selnica a ne da ga dati Ugrom.
Hvala njihu, stavlajemo u veki, amen.

I s timi vasemi predasmo ga u veru dedinju i vse crkve bosnske. I vse krstjane, da mu je ruka. I da mu se ne more svrći vera krstjanska ni za jedin uzrok.

Ali bi kamo hodil, ali bi se opet vratil da je človik slobodni ili mu je služiti Turkem da mu to za niedno neveru ne. I da mu se tam njegov dlg nepohudobi nikadar.

I što ga ne sudi Ded i dva strojnika š njim da mu se ne more niedno hudo sbiti. I da ne sužanj nikadar dokle je koren u Bosne crkve božije. Da u tom ima crkva stati.

A tomu svidoci dobre Bošnane: Vlkac, s bratjom, Crnul i s bratjom, Bogad i s bratjom, Vukašin i s bratjom, tepčić... i s bratjom, Belhan i Ivan Belhan, Branislav Miholić i s bratjom, Branko Prinić i s bratjom, Sladoje i s bratjom, Tvrtko i s bratjom, Vladko Vurjeviš i s bratjom, Vlaj Dobrovojević i s bratjom.

A tomu prestav od dvora knez Bogdan Belhan, a od župe Hranislav Miholić.

A tko će se poreći što je u si list rekjeno od moih surodnikov, ali ino plemenih koi bi se namakal da je proklet otcem i sinom i svetim Duhom i 4 evangelisti i 12 apostolena i 7 izabranih sa vsem mi Bogu ugodšemi i u si vek i u pridušti. I da je Jude pričestnik koi sina božja prida na raspetje za tridesetih srebrneh penezi. I da mu duša pojde u onu genu koju je Bog ugotovo đavolu.

Na to su mu veru dali i prisegli. A toizi vere i prisezi svedoci dobre Bošnane.

V ovo vreme kada prideše dobri Bošnane na veru Turkov, oni su prisegli na moćeh i na evanćelih dokole su sie gospoda dobri Bošnane u nih ne budu poručeniki, ni taleniki, ni uzniki, ni njihovi deca.

I vola koja bi kleveta a ili obada uzlezla na deda bosnskoga, na Radislava, a ili bi u koju neveru zašli da im nesu volni učiniti niednoga hudog dokole ga ne ogledala Bosna i Dolni krai i Zagorie i Hlmska zemla. I ako bi dopal ded koe krivine a ili nevere da mu nesu volni svrći vere dokole ded bosnski Radislav ne bude doma u svoje hiže, u Selnici.

A Turkem dal mu sm človeka našego na ime Miloša, koi e donese i prekaže vam kako je zakon. I što vam govori Miloš, moje su riči, imate ga verovati kako svoei brati i prijatelem odsad u veri i u Bogu Allahu dž.š. Za to e sm svezal, a svezal esm po vašoj riči.

Se pisa dneka i se to čini na Selnici prisutnemi krst-janim v jednoj spili ponad Neretve, onkraj plnoći, gost Radislav, četrnaest stotina, Leta Gospodnjega šesdeseto-smuvog iza rojstva Gospodina nam Hrista.

TREĆA SLIKA ILITI GLAVA

KOJA KAZUJE O ISHAKU KARABEGU, ALIAS PRIBILU BARČINU I BEZUMNIM PATNJAMA NJEGOVIH HEREZA, KOJE ĆE IMATI HAPPY-END POST MORTEM

1.

Taj crtež Pribila Barčina, dakle, udjenut u lijevi ugao grafičke mape mjesnog muzeja ponovo je iskrsnuo. On bješe prilično vjeran, mada mu je kosa izgledala čudno.

Ruku na srce, volio bih napisati neobičnu i izuzetnu priču o Ishaku. Kako li to, dakle, izgleda? – Prevrćem uložak od hemijske olovke među prstima. Tako se u meni rađa nelagoda od ponovnog izazova za pričom, koja mi se sad ukazuje i nudi pod neobičnim okolnostima. To je, zapravo, strah od nemogućnosti da dokučim najtananije Ishakove vibracije. Uglavnom, taj osjećaj u meni izaziva izvjesne stvari koje uopće ne umijem da izrazim i to me vodi ka žestokim iskušenjima.

Dok razmišljam o Ishaku, kada sam prvi put naslutio kakva bi mogla da bude povijest o njemu, srce mi je trnulo od straha pri samoj pomisli da mu se to doista mo-glo da dogodi. Ispunjava me neka potajna i zavjerenička nada da ću to moći tokom priče o njemu ponešto da izmijenim u njegovu korist; ako ništa, bar nešto da ublažim. Ta iluzija, međutim, prošla je kraj mene neočekivano i bezobzirno. Svi oni planovi, koje sam slagao u vezi s pričom o nesretnom Ishaku i koji su me skoro fizički mučili, bijahu sad potisnuti na nepojmljivu daljinu i pored toga što tokom pisanja onaj strah i ona nelagoda uopće nisu isčezavali.

Ishak je ponovo oživio predamnom tako da je počeo činiti ono što davno bijaše činio i učinio. Nisam mogao da odbijem njegovu mučnu bliskost, mada sam maloprije re-kao da sam ga neko vrijeme, pred pisanje ove priče, osje-ćao nepojmljivo dalekim. Ne odbijem li to, bila bi to jedina izvjesnost za moj i Ishakov pakao.

Bio je to uistinu pakao, čija mi je hladnoća stalno iza-zivala jezu. Osjećao sam demone svukuda oko sebe, ruke njihove kako me stežu oko vrata. Bio sam sasvim oma-mljen. Strahovitim naporom pokušavao sam oslabiti nji-hov stisak, izvukao vrat, te ih pustio da skliznu niz moja leđa i tresnu me na pod. Tada primijetim da vrat kojeg je stiskao demon, da je to vrat nesretnog Ishaka. Ishak više nije disao.

Da li sam ja, prema tome, bio onaj demon?

Pred očima mi se magli. Nikako ne uspijevam da po-vratim osjećaj vida. Najzad, iz sve snage briznem u plač. Kroz kristalnu hladnoću tijela, osjećam neizmjernu tugu, prazninu i osamljenost.

Samoća je groznija od smrti, pomislim. Hladna pra-znina upravo me je razarala.

I tada sam – vele moje komšije jedan drugom u po-vjerenju – istrčao iz stana i stao se smijati kao lud «kad sam čuo da me vode na pogubljenje».

Pri tome sam – kažu još i to – pominjao i nekog, tamo, nekog Ishaka... Ishaka..., kako već?

CRTEŽ PRIBILA BARČINA IZ GRAFIČKE MAPE MJESNOG MUZEJA. (ARHIV M.A.A.)

2.

Kad je Barčin te večeri prešao na konju bosansko-humsku granicu, priča kaže da je sa sobom ponio jedan primjerak Novog zavjeta, deset hiljada akči i sablju sa drškom od sedefa.

Imao je trideset osam godina života, mnogo cinizma i nezadrživu želju da nestane u svijetu.

Mjesec dana ranije, prije nego što će to učiniti, do-znaje da ima neizlječivu boljku na mozgu s izgledima da živi najdalje još godinu dana. Kažu i to da je pred vi-darom uvukao nabor očnog kapka da bi očima dao pogled statue.

Biti duhom obilježen, te još uz to dobiti na poklon ovakav zgodan fizički pečat, u ovakvom svijetu prava je propast, mislio je on. I još - zvati se Pribil a prezivati se Barčin... dosta, bogami i predosta. Od sad ima da sam stranac i sebi i drugima, stranac koji ne smije pokazivati svoje lice, baš kao ni moja majka, ni moja baba.

To je izgleda on morao reći negdje glasno čim se te njegove riječi raznesoše kao lišće na vjetru i protumačiše kako su kome um i srce nalagali.

Tu je Barčin i zaglavio. Ne može se iznaći bolja riječ od ove. Uostalom, stvar se nije završila verbalnom pole-mikom. Priča se da su ga užasno mučili i da su mu krvnici pretesterisali desnu šaku. Kažu i to da se Barčin smijao kao lud poput nekog razuzdanog lakrdijaša kad je čuo da će ga na «bošnjačkom» pokušati nagovoriti da progovori o nekim stvarima. Jedina stvar koju mu pronađoše u torbi od jute bili su papiri od pergamenta ispisani sitno i nečitko guščijim pe-rom i zelenom tintom.

Svježeg batrljka, uvijenog u debele krpe, i sljedećih dana su ga ispitivali, no njegove rečenice nisu bile duže nego što su trebale biti. Onaj koji je obavljao ulogu islje-dnika nastupao je u togi rimskog sudije, te je takav ličio na mješavinu popa i lopova, blijedog u licu koje ne stari. Pop ili lopov dječački se ipak gnušao onog što su Barčinu učinili sa šakom. Tokom ispitivanja, pop se rascijepio na više ličnosti tako da je pred Barčinom vladao rečenicom oštrom kao sječivo.
Sve to Barčin prilično nezainteresovano sluša, sve do onog trenutka kada pop ili lopov najednom zaključi: «Ti kako hoćeš, ovo je tek naš prvi korak. Uzimam sebi za pravo da ti napomenem i ovo: ti si izuzetan čovjek to je i slijepcu jasno, ali sve što je izuzetno u Bosni, ima izuzetno lošu sudbinu».

Barčin se zagleda u njegove umorne oči mistična izgleda.

- Ja sam pjesnik! – progovori Barčin prvi. – Prema tome uvijek ću i živjeti kao pjesnik.
- Baš bih volio znati od čega ćeš živjeti? - upita zajedljivo pop ili lopov.
- Od vazduha, eto od čega, kao što sam i dosada ži-vio od vazduha.
- I od vatre pjesnik živi – dodade isljednik. – Za to ćeš uskoro dobiti priliku.

3.

Ne čudi me kako sam mnoge stvari pozaboravljao, najveći broj, to su sitne pojedinosti, ali umjesto njih – mi-slim – da ću se onih drugih, bitnijih i krupnijih biti kadar da se sjetim; valjda ću znati nešto sebi da utuvim u glavu, i sve u tom stilu, ali ne znam šta bi se moglo iz toga da ispostavi i hoće li to biti suvišno želim li da sklopim ova moja sjećanja u neku cjelinu. Nekada sam bio ljubimac onih što su bili željni mojih mističnih izmišljotina o sebi, o Bosni i onima kojima sam nekad pripadao...

A samo prije deset godina, Barčin je sretan jer pliva u blagostanju. Naočit je, oblači se s prefinjenom otmjeno-šću, vodi raskošan život, ima slugu i jahaćeg konja, putuje s grupom prijatelja od mjesta do mjesta, priređuje bučne i ne baš sasvim pristojne gozbe u svratištima, krčmama i javnim kućama. Za njim se vuče glas kvaritelja i razvratnika, rastu žalbe i jadanja zavedenih žena, kao i neplaće-ni računi. U jednoj krčmi u Vrhbosni račun za jelo iznosi 1.345 perpera, a za piće u Solima čak dvije hiljade i nešto perpera. Prijatelji ga naziva epikurejcem, dok zavidnici ne štede stroge riječi osude: «in summa: seductor civium, impostor populi, corruptor iuventutis, stuprator feminarum».

Jednom prilikom, dok je silazio niz kamene stepeni-ce, Barčin se oklizne i ozbiljno povrijedi. Smještaju ga u neku vrstu bolnice. On se tamo odmara, razmišlja i bilježi svoje prve stihove.

O čemu razmišlja?

O čemu će nego o Bosni. Ponešto i zapisuje da ne za-boravi. Prozne zapise ispira, ali stihove, na vlastito čuđe-nje, ostavlja nedirnute. No ipak, odvratna mu je ta sujeta, egzibicija i pomama. Sanja o samoći.

Najzad, tu je poziv od nekoga odozgo, samo čiji: Hri-stov, Sotonin, mogao bi biti i Alahov, ili nečiji drugi?
Ili mu se sve to samo priviđa?

Islamski polumjesec i rimski križ biće uskoro nemilo-srdni prema njemu.

Ukratko, zavodnik građana, obmanjivač naroda, kva-ritelj omladine, napasnik žena.

Boravi u jednoj kući od ružičaste cigle i prozora od kovanih željeznih šipki.

Sva brda i planine koje vidiš, svo drveće, sve doline, pa čak i oblaci nad planinama – sve je to moja duša! – zapisuje on.

Traži za sebe oproštaj zato što živi u izobilju, kao pa-razit kod bogatih. Počinje sve češće sjedati za prost sto od orahovine, te sitnim i nečitkim rukopisom ispisuje svoje mistične meditacije.

Raskid sa dušom ravan je samoubistvu – zapisuje na zidu kraj svog kreveta.

Počinje da vodi diskusije o vjerskim temama na taj način da od svojih oponenata nastoji da napravi budale. Teško je reći kakvi su njegovi religiozni pogledi, ali on u njihovim očima ulazi u sve opasniju igru koja uskoro po-staje njegova sudbina.

Povjeravaju se jedan drugome. Svi su saglasni da imaju pred sobom živog - živcatog heretika.

Pataren.

Bogumil.

Katar.

Nad njim se nagomilavaju tamni oblaci, koji vreme-nom dobivaju neočekivane oblike. Naime, na njega pada ozbiljna sumnja da doista pripada babunima.

Ništima, dakle.

On se sasvim odbija od ranijih navika i poznanika. Proučava latinski i hebrejski da bi mogao u originalu pro-učavati Sveto pismo.

«Hrist je samo čovjek» - priča naokolo svakom ko ga ima strpljenja i volje da sluša.

Međutim, on ne zna da među slušaocima ima i popri-ličan broj doušnika.

Onima dva lista pergamenta, pridodaje još desetak. Njegova zbirka, ili kako je on naslovljava Beside, lagano raste, ali niko ne pokazuje zanimanje... sve do jednog jutra, sedamnaestog dana rabiu-l-evvela, kada trojica zaptija dolaze po njega. Njegova je krivica jedina što želi da se preseli na drugi svijet s onom istom vjerom u duši s ko-jom su ga zatekli kad su Turci došli u Hum.

Guraju ga i udaraju. Vežu mu ruke lancima.

U početku njegova mučeništva, odbija pokrivač da se pokrije za hladnih noći, odbija da poljubi časni Ku'ran i da primi islam. Po cijelu noć iz usta izbacuje mukle samoglasnike: e..., a..., u..., o.... U mraku mu zejtine dva izbezumljena oka, disanje se ubrzava, pojavljuje se opa-sna vrtoglavica. Osjeća iskrivljene crte svog lica, osjeća nježnost prema svojoj muci i strasti da joj ne podlegne i to mu se neobično dopada i olakšava ga.

Trenutak mu se čini vječan. U mraku ponavlja grima-se đavoljeg dvojnika, a ruke i noge, uprkos svom otporu, ponavljaju pokrete njegovog tijela. Barčin je bio krajnje utučen prostaklukom i krajnjom pohotom.

Sjeti se Divne. Bila je jedno od najizazovnijih bića koje je Svevišnji stvorio. Blijeda, uvijek prekrasnih očiju s prostački našminkanim usnama išla je nesigurnim korakom i uvijek se skladno hihotala. Mirisala je na puder, parfem i grijeh. Nos joj je mali, prije bi se reklo isklesan nego mehko oblikovan, iza poluotvorenih usana ispod kojih se nalaze krupni konjski zubi istureni nešto naprijed. No ono što posebno privlači pažnju, to su njene probušene ušne resice, koje ne ukrašava nikakav nakit, što je u Barčinu izazivalo osjećaj odbojnosti i nelagode, pa čak je-ze i grozomore.

BARČIN I POKLONJENE COKULE. (ARHIV M.A.A.)

4.

Barčin leži u zindanu, pritisnut je umorom, a uskoro treba i svanuti. Hladno je, zapravo, prava je studen što dopire do samih kostiju, ona mu se već sasvim bješe uvukla pod nokte tako da ih je svako-toliko zarivao sebi u kosurinu čineći dvostruki posao: pokušava im vratiti kakvu-takvu toplinu, a istovremeno se češe do krvi od bezbrojnih vaški za koje mu je bilo uvijek čudnovato šta imaju tražiti po njegovoj koži i po njegovom tijelu kad iz njega nemaju šta izvući osim da ne zaborave svoje riličarenje.

Osjeća svoje tijelo kao tuđe, upravo kao da nekog drugog nosi, te bi stoga valjalo da ga se oslobodi, no ono izgleda ne namjerava razdvojiti se od njega i pored njegovih prigušenih uzdaha, pa mu ništa drugo ne preostaje nego da ustukne pred iscrpljenošću i glađu, koja je imala užasnu potrebu da žuri.

Da s njom odugovlači, nije dobijao nikakvu zgodnu priliku, jer je sve oko njega – njegov vid, njegov sluh – dovodili su ga u očaj zbog manijakalnog savršenstva oporih detalja, koji su preobražavali njegovu, ionako nemalu muku zbog gladi i fizičkog umora, pospanosti. Valjalo se još jednom dignuti s novim danom, koji toga ništa boljeg ne obećava, pa se između tih krajnosti Barčin počeo da vrti oko izvjesnih detalja da bi skrenuo pažnju i da barem malo zaboravi na sebe. Sjetio se svog nedovršenog rukopisa kojim je morao da bude oduševljen zbog njegove poetičnosti, dugih i slobodnih rečenica, vratolomna pripovijedanja, moduliranja junakova lika od proturječnih elemenata, vještinu iznošenja promjenljivih raspoloženja – od nepomućene bezbrižnosti, opijanja čulnim svijetlom, sve do stvarne atmosfere što ih osjećaju njegove vibracije.

Tako razmišlja Barčin o prekinutom rukopisu kojeg su mu oduzeli ispred zindana. Osjeća on kako iz tih slova izbija užasna samoća, i mogu ga zamisliti – oduzetog, odbačenog, odloženog – njegova samoća sve se više produbljava u meni i pritišće mi dušu, ulazi mi u pore, kapilare, tišinu u mojoj sobi osjećam i otkrivam da osim nje na ovom svijetu, ustvari, ničeg ni nema zanimljivog; jedino je pitanje kada će je naša tuga otkriti i osjetiti je u punoj mjeri, prepustiti je svojoj mašti i bezopasnim đavlima, no ovaj put taj bijeg nije dugo trajao, jer sam se trgnuo na nečije korake, neko nepoznat najednom je upao u ćeliju zindana. Po koracima Barčin zna da ih onaj ne čini s dobrim namjerama, da vidi da li je mir u sobi i treba li se nešto umiješati, već zato da nekog pozove, da unese neke šumove u spasonosnu tišinu, koja eto zna i donijeti izvjesna spokoja.

Barčin mora prekinuti sa sjećanjima, u pomućenoj svijesti on već osluškuje one zloslutne korake a potom i hermafroditski glas katila Anadolca, stokilaša od dvije stotine i tri centimetra visine, kako izvikuje njegovo ime da hitno pođe za njim. Neki obrisi poput protuha izranjali su iz svojih ležaja i brzo otklizavali prema izlaznim vratima na koja je ulazila mutnožuta nit svjetlosti od zapaljene lučevine, prelamajući se na zidu sa strane i presijecajući pod od nabijene zemlje i nečije ispružene noge.

I pored silna umora, Barčin osjeća kako ga grabi ledena ruka, ramenima se oslanja o zid i zacijelo bi u tome uspio da isti čas nije osjetio onu mu poznatu, užasnu prazninu.

Zbog čega se to ja bojim kad se već unaprijed sve zna. Nepotrebnim i nebitnim strahom samo još više uvećavam i ubrzavam talase koji će me uskoro svega preplaviti.

On je obuzet željom da se opusti i utone u tu struju. Žarko želi da stekne mir u sebi, ili da je već mrtav, svejedno je, ionako će život otići u nepovrat, ionako život cijeli svoj vijek izmiče smrti dok ga ona ne sačeka negdje iza kakve okuke, u busiji, obujmi ga svojim rukama. Zašto se život poslušno ponavlja da bi ga mi obožavali zadržavši ga svega na jedan tren i to tako da su nam vrata njegova stalno zatvorena, tako da vremenom sasvim izludimo od njegove pretjerane geometričnosti. Trag žute svjetlosti još se sudarao sa zidom. Pod je izgledao još prazniji. Ona nečija ispružena noga iz opreza se već bila skvrčila da ne bude nekome na putu. Uzaludni su bili pokušaji da vrijeme sporije teče, a ono je upravo kao kakav pobješnjeli potok proticalo, nepotrebna je bila žurba, zbilja se čas udvajala, čas opet stapala a da opet ni tako stopljena nije imala jasne obrise ili ti obrisi nisu mogli biti jasni zbog mutnih pretpostavki i slutnji onih koji su pozvani preći taj sudbonosni prag i koji će ih pretvoriti u prah i zaborav.

Zašto čovjek ne sluša jedino glasove u sebi, a nikakvih naređenja izvana?

Ovo je pomislio sa zanosom od čega ga cijelog prođe sreća tako da nije ni primijetio da se cokule zaustaviše kraj njega. Isti čas, osta bez volje da osluškuje glasove u sebi i da sluša naređenja iz vana ali ga je nešto sprečavalo da požuruje samoga sebe. No sljedeći tren, ona spodoba u cokulama sagnu se prema njemu, zgrabi ga rukom za rame tako da mu zdera onu bijedu od košulje. Obraćajući mu se tonom poreznika, onaj gore iznad njega reče što je tiše mogao: «Hoćeš da te ja dignem?»

Razroke, krvave oči samo što mu nisu ispale iz rupa, bez treptaja odozgo posmatrale su Barčina.

5.

Među svjedocima optužbe su vlasnici krčmi u kojima je Barčin ostavljao pozamašne neplaćene račune za piće i hranu, bivše žene, te njegovi bivši prijatelji – vinopije i zavodnici tih istih žena.

Barčin biva bačen u usku jamu s rukama tako čvrsto vezanim unatrag da mu krv teče ispod nokata. Tada je rekao da će, ukoliko ga prestanu mučiti, prihvatiti sve što oni, katili, žele. Da, tako je rekao: katili, našta se oni ni najmanje nisu osvrnuli pošto im je bilo strahovito stalo do onog što im je on upravo obećao. On je pristao na sve samo da kazna bude kratka i brza – odsjecanjem glave, probadanjem mača njegova stomaka, ubacivanjem u ključalu vodu, samo da ne podnosi muke koje traju evo već tri mjeseca. Jedino mi izostavite tu prokletu vatru - misli on – na kojoj su me saslušavali i palili stopala tako da sam osjećao kao da se kosti lome u meni.

Protokola o tome, naravno, nema kao što sličnih stvari ne postoji u Bosni, ali je bar za pretpostaviti da je optuženi blijed i uplašen, mada postoje nesigurne i neprovjerene tvrdnje da se on upravo obrnuto ponio: da je prkosno, stoički i prezrivo posmatrao svoje mučitelje, pa kad su mu pročitali prethodna priznanja s njegovih ranijih saslušanja, on im je odgovorio: «da, priznao sam niz grešaka, ali zbog mučenja kojem su me podvrgli vaši katili».

Kakav mu je pritom bio glas, o tome se jedino može da nagađa kako kome odgovara.

«A ako treba biti spaljen na lomači» - nastavio je Barčin – «priznajem da se mnogo bojim smrti. Zapravo, bojim se više umiranja u mukama koje neću moći podnijeti... prihvatam vašu svijetlu vjeru pred vama svima, pred kim god hoćete, prihvatam da ubijem svoga Boga i da prihvatim Presvijetlog Allaha dž.š.«

Uslijed ranijih upornih saslušanja, Barčin ima povrijeđenu vilicu i teškoće s uzimanjem hrane. Osjeća se smrtno umornim. Uglavnom, pred sobom ima kameno lice sfinge na kojem se, nešto više, ističu svjetlomodrikaste, isprane oči koje su suzne kao da je čistio luk. Svoje lukavstvo kadija je nastojao prikriti djetlićevim smijehom. Valjalo je razdriješiti čvor, no Barčin nema još nikakav podsticaj za ikakvo razrješenje. Osjećanje straha kojim je sav prožet svaki čas se odsad u njemu udvostručava. Jedina stvar koje je apsolutno svjestan je da je apsolutno ucijenjen. Ne uradi li onako kako mu se nudi mogućnost da spasi svoj život jedina je njegova izvjesnost. Odbije li je, još se večeras mirne duše može spremiti da napusti ovaj svijet. Do tada, jedino može da proživi u snovima, no više nije nimalo ubijeđen da za to raspolaže potrebnim mogućnostima. Zato bi, eventualno, postojalo već nekakvo sredstvo: čvrsto da gleda sebi i činjenicama u oči, ali on jednostavno to nije mogao da podnese a da se zbog toga toliko ne uznemiri tako da ga je ponovo stao da spopada divljačniji, utrostručeniji strah. Koliko god je nastojao da se bar malo sabere, toliko nije vidio nikakvu mogućnost da odluči za ono što mu se predlagalo za njegov život. Najgore bi bilo da traži nešto razborito u onome što je već unaprijed izgledalo deliričnо i

da postavi to ludilo u skladu s razumom. Nešto se moralo izmamiti i napraviti nekakav polukrug, te razumnim dokazima da utvrdi da je sve budalasto ili pak budalaštinama potvrditi da ništa nije razumno. Isuviše je rano da prihvati istupanje iz ovog jednog jedinog svijeta, bez traga da izađe iz njega i da vrata zauvijek zatvori za sobom.

Ovo, dakle, treba da predstavlja moj novi lik u kome će se pokazati moja daljnja sudbina.

Pomalo ga hvata i jeza zbog takvog osjećaja samosažaljenja nad sobom. O gađenju nema ni riječi.

Kima glavom u znak da pristaje. Ona sfinga bi nekako da ostavi dublji utisak na novog muslimana.

U tišini se čuje dobovanje kiše.

Nema ništa tužnije nego umrijeti kad kiša pada. Ona je najbolji način da nas Bog još više osami i dovede do naše suštine. On nas je već davno napustio čim smo prestali biti besprijekorni i normalni, rezignirano razmišlja Ishak Karabeg, allias Pribil Barčin.

Sumanut je od nagomilane jeze, svjestan da ga sudbina vuče najkraćim putem. Najradije bi isti čas umro da ne doživi ono što će neizostavno da učini. Vanjski svijet je bio potpuno stopljen s njegovim unutrašnjim. Loše mu je u duši i ništa mu drugo ne preostaje nego da otužno i mrtvo vrati pogled onoj kamenoj sfingi od kadije.

Najvažnije je da ni na što ne mislim. Tako se već nekako da opstati sa Sotonom koja nas mami s hiljadu ruku svojim životnim silama i kojima se one obuzdavaju kao konj uzdama.

Hoću li ikako moći da kleknem pred Divnu, da sklopim oči i da joj reknem kako sam sve to učinio zbog nje.

Tada mu se učinilo da samog sebe spaljuje, da u svojim šakama nosi svoj pepeo, jasno vidi kako njime treba svoja usta i guta ga.

Slika je bila strahovito svijetla i zaslepljujuća...

Ishak je sve češće u iskrenom dijalogu sa svojom dušom predpostavljajući u svojoj namučenoj svijesti da mu je sudbina dodijelila skorašnju smrt. Najozbiljnije misli da će biti obješen.

Riječi molitve njegovih predaka u njemu mora da su otkliznule u nepouzdanost i postale siročad u njemu. Kad se to dogodi, čovjek postaje užasno osamljen i nesretan. A zna se kamo osamljenost i nesreća mogu da odvedu – ispisuje na bosančici po vazduhu.

Usred noći bude ga iz dubokog sna. Bio je go do pasa s još svježim krvavim masnicama od volujskog biča. Poprijeko leži na ležaju. Sjećanje mu se postepeno vraća...

Sasvim iznenada, umire još iste noći. Nikome ništa nije sumnjivo. Doduše, neki su ga vidjeli rastvorenih očiju kako pilji u plafon, ali pomisliše da gospodin pjesnik o nečem duboko razmišlja pa ga nisu ni ometali u meditaciji.

Tek ujutru, kada mu donesoše nešto da jede, vidješe da on to ne bdije. Najprije mu mahnuće dlanovima ruku ispred očiju, a potom, opipavši da je on već sasvim hladan, zatvoriše mu ih.

Malo kasnije dolazi hećim i ustanovljuje smrt zbog zapuštene i neliječene prehlade.

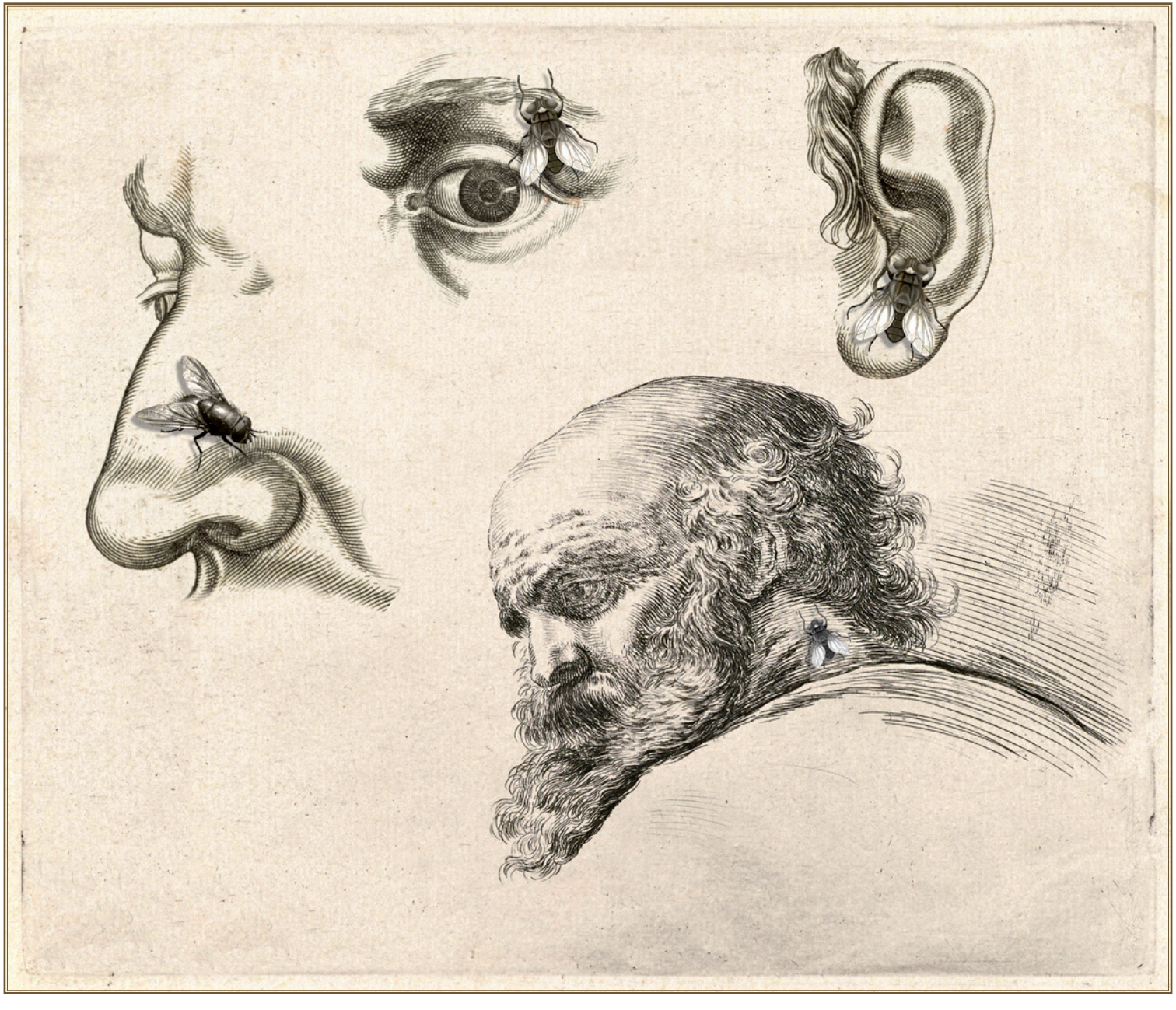
Rahmetli Ishak još drži sklopljene ruke na onu stranu gdje je trebala biti Bosna. Bilo je izvjesno da je umirao klečeći i svetački.

Sada leži na drvenom tabutu, ruke mu počivaju duž tijela, stopalo lijeve noge mu je nešto odmaknuto – koso - čuvar ga ispravlja kao da je to bila stvar koju valja vratiti na svoje mjesto.

Isti dan je ukopan na račun džemata. Hodža mu je za dušu, sa strašću, održao dovu.

ISHAKOVA DŽENAZA. (ARHIV M.A.A.)

PRIBIL I DOSADNA MUHA. (ARHIV M.A.A.)

ČETVRTA SLIKA ILITI GLAVA

U KOJOJ SE KAZUJU PRIČE, ISTODOBNO, ČAS O ZAVEDENIMA I NAPUŠTENIMA, JER JE GOLEMA NAIVNOST NAIŠLA NA ISTO TAKVU GOLEMU MUDROST. OVO JE ONA JEDNA OD FANTASTIČNIH PRIČA O «IZLASKU» IZ VJERE, MADA TREBA REĆI DA JE CJELOKUPNA HISTORIJA BALKANSKIH KONVERZIJA – ČISTA FANTASTIKA!

1.

Kada su jednom upitali Ishaka Kijameta kako je pobijedio šejtana, on im je, doslovce, ovako odgovorio: “Pa znate, kada mi on dođe na vrata i kuca na moje srce i pita: “Ko tu živi?” – moj dragi Allah odlazi na vrata i kaže: “Ovdje je ranije živio Pribil Barčin, ali se iselio. Sada ja ovdje živim.”

2.

Već dva sata Pribil ne spava, probudilo ga sušenje u grlu. Leži i čeka. Kroz odškrinut prozor proviruje novi dan. Sanjao je kako ga poslužuju cigaretama. Uvlačio je dim sve dublje, ali ga nije osjećao u plućima. Novi dan će biti isto tako lijep kao i prethodni i opet će on biti radostan.

Pribilove oči nisu valjale. Govorili su da mu nešto s glavom nije u redu. Bat gadnih koraka stalno se približavao. Došli su do vrata i zastali.

Kad je Pribil došao sebi, ležao je na podu. Na studenom je podu ležao. Otvorio je oči, ali ništa nije vidio. Taj mrak bio je opak mrak, a napolju je noć bila crna kao noć. Ishak je mirno ležao u mraku, sav okružen mrakom i u duši je prikupljao misli. Onda su mu prikupljene misli otvorile oči, ali sve šta je vidio bio je kameni mrak koji mu je pritiskao svaki djelić

duše i tijela. Prikupljene misli su mu onda pokušale da privuku noge, ali mu se noge nisu odazvale. Bile su teške kao vreća puna vlažnog pijeska. U duši su mu misli počele da lete po zraku kao uplašene ptice, tamo-amo, tamo-amo, beskućnice... Onda su mu misli-ptice pokušale da privuku ruke, ali je izgledalo da mu ni ruke više ne pripadaju. Tako je Pribil ležao na studenom podu, tijela meka kao izgnječena kaša. Tako je Pribil ležao širom otvorenih očiju i u kamenu tamu zurio i zurio. Godinama je Ishak ležao na studenom podu i zurio u kamenu tamu. Onda je, iznenada, ugledao svjetlost. Privukao je noge iz dubine duše i ruke su mu se odazvale. Privukao je i ruke, i ruke su mu se odazvale. Digao se očiju uprtih u svjetlost i krenuo ka njoj. Dok se primicao svjetlosti, ona se odmicala. Pošao je brže, i svjetlost je brže uzmicala. Pribil je potrčao, i svjetlost je potrčala. Pribil je trčao, svjetlost je trčala. Pribil je trčao – i glavom udario u zid. Pogledao je – više nije bilo svjetlosti. Onda je ispružio ruke i dotakao zid. Prstima je napipao udubljenja i rupe. Brzo je ustuknuo i potrčao. Trčao je i padao preko drugih predmeta.

Pribil se našao na ulici, na svjetlu, šarajući pogledom na sve strane. On je stajao dok je gomila ljudi prolazila: automobili su trubili, ljudi su vikali, ljudi su umirali, žene su rađale, prosjaci su prosili, ljudi se provodili, ljudi su plakali, ljudi su se smijali, političari s osmijehom moljakali su glasove, hodže su vazile, ljudi su sumnjali, ljudi su se vjenčavali, ljudi su se razvodili, hodže su odbijali vjernike, ljudi su se nadali, nade su se razbijale kao tanjiri na betonskom podu. Tako je Pribil stajao posmatrajući gomilu koja je prolazila kraj njega sve dok nije spazio jednog policajca kako mu se približava s očima koje nisu ništa opažale i korakom koji nije doticao zemlju. Pribil mu priđe i obrati mu se. Dok mu je Pribil govorio, obrve su mu spuzle skroz do nosa, a onda uzletjele sve do šilta kape, zatim su mu se usta stvrdnula kao kamen. Kada je Pribil završio priču, policajac se nacerio. To ga je tješio cerenjem, a onda je izvukao bločić i pritisnuo gumb na hemijskoj olovci. I tada je otvorio oči. Samo je ugledao mrak, onakav mrak kakav se vidi noću kada se zatvore oči.

“Čak ni Isus nije uspio da uradi svijet osim konjâ i prirode”, pomisli. “Neka zato propali svijet propada! Jedi i pij, jednog dana umrijet ćeš i ti. Ako sutra pomremo, majčica-voda će nas pokopati”.

Nije čak ni podigao ruku da otjera muhu, koja mu je stajala na vratu perući noge u znoju. Onda se okrenu i sjede pokraj kamina na kom su plamsali živi plamenovi bacajući mu sjenku po zidu.

- Samo ludak traži nešto u ovom naopakom svijetu, izusti Pribil sa smijuljavim smiješkom.

Usta su mu se otvarala i zatvarala, otvarala i zatvarala, otvarala i zatvarala kao u živine koja guta nešto što joj je šire od grla. Tada je istisnuo iz grla glas koji je ličio na kokanje kokica na vatri.

Muha mu je sada stajala još uvijek na nosu. Pribil se okrenu na stranu i nastavi da spava. Odmahnuo je glavom. Ona je odletjela i opet mu se spustila na uho. Odmahnuo je glavom. Ona je odletjela i opet mu se spustila na uho. On se

počešao po školjci uha i okrenuo se. Sada je spavao na leđima. Muha mu je stajala na očima. Odmahnuo je glavom. Muha je odletjela. Sada je bio između sna i jave, misli i beslovesnosti. Plutao je između neba i zemlje. Muha mu se smjestila na usta. Pokušao je da pokrene ruku, ali ruka nije htjela da se makne. Tada mu je iznenada strah širom otvorio oči. Usprkos njegovoj srčanosti, on se vratio na zemlju. Dok je buljio u tavanicu, sinoćnja noć mu je prolazila pred očima. Pribil zatvori oči da otjera moru i obrati se svojoj duši...

Muha mu je stajala na licu. Pokušao je da podigne ruke, ali ona mu nije htjela da se pomakne i zato odmahnu glavom. Muha odletje. On otvori oči, otkotrlja se do ruba kreveta. Prebacivši noge preko ivice, sjede. Pogleda ruke. Bile su vezane užetom. Zar to može biti stvarnost. Uže mu reče da može. On napreže ruke. Uže nije popuštalo. Buljio je u svoje zglavke. Muha je oblijetala i stala na uže. Okretala je glavu tamo-amo i trljala prednje nožice kao da pere ruke od svih ljudskih gloženja.

Na ovom mjestu, u priču ulazi Tiger Jack, njegov najomiljeniji junak iz crtića. Tad još ništa nije znao, jer je već nekoliko dana bio daleko.

- Čuvaj se, Pribil! Ne progovoriš li, Tiger Jack će ti oderati kožu kao šakalu.

- Ne!... Ne! Govorit ću!

- Je li moguće da sam na krivom putu?

Pitanje je bilo mehko kao voda.

- Duše su nam mehke kao pamuk iako ti kažeš da su kamene. I oči su nam bolećive jer ne mogu da gledaju patnju. Duše su nam kao bolesne oči koje ne mogu da podnesu svjetlost.

- Kazuj mi istinu ili će ti moj nož popiti i zadnju kap krvi.

Ostavivši taj pakao iza sebe, Tiger Jack je otišao do svog konja.

- Zar misliš da čovjek može mijenjati dušu kao što mijenja gaće?

DVOJICA PRIBILA?! (ARHIV M.A.A.)

3.

Ne znam šta bih vam mogao reći o sebi samome – o čovjeku neizrecivome? Jedna od ono malo stvari koje sam kasnije pouzdano saznao, čak možda jedina, bila je ova: da se zovem Ishak Kijamet. I s njom ću se početi koristiti kada bi god koji od mojih prijatelja ili znanaca pokazao da je u tolikoj mjeri izgubio razum, te bi došao k meni jadati se tražeći neki savjet ili uputstvo, slegao bih ramenima, zažmirio i odgovorio mu: "Ja se zovem Ishak Kijamet".

- Hvala, dragi moj. To znam.

- I ne čini ti se to sasvim dovoljnim?

Sa trbuhom kao bačva za ulje, Pribil je soptao kao neko ko raspiruje vatru, širom otvorenih usta. Nosio je tamnu potkošulju koja mu je sezala samo do pupka i slabine su mu kiptjele od debljine. San je prekinuo njegovo hvalisanje. Rekao je da je u prošlom životu bio vojni kuhar. Glasno je govorio da je svojim kuhanjem poslao sina na visoke škole. Sin mu je uskoro završio pra-vo i postao advokat. A onda su pare "potekle kao voda".

Ishaku je bilo žao što je uopće otkrio identitet. On je bio na najboljem putu da se pretvori u rasnog magarca. Ali on je sada svećeno lice, pa nije red da se bavi takvim stvarima.

Kako je to postao? Lijepo da ne može ljepše. Dozvo-lio je drugima da uđu u njegovu dušu, da vide sve u njoj, a onda,... a onda su ga proglasili za slabića i neznalicu...

Kada je jednom prilikom ondašnji Pribil Barčin otišao na zahod, u prvo vrijeme niko nije primijetio njegovo odsustvo. Tek pred zoru neko je upitao: "Gdje je Pribil?"

Niko nije znao gdje je Pribil. Pogledali su pod sto. Ni tamo ga nije bilo. Telefonom su zvali krčmu "Do poslije-dnjeg dinara". Nije ga bilo ni tamo. Malo su se zabrinuli.

U međuvremenu, gradom je uveliko kolala priča da je prešao na islam i postao derviš u jednoj tekiji na Kosovu.
Tiger Jack je bio van sebe. Za sve je okrivio Pribila. Onako revnostan zaključio je da se Pribil zacopao napre-čac u neku mladu muslimanku, koja mu je pred samim nosom tresnula avlijskim vratima ostavljajući mu u nosu omamljujući miris svježeg zraka što je dolazio sa obližnje rijeke.

Tu gdje je stao, Pribil je odlučio primiti islam. Da li zbog duha, da li zbog tijela? Allah dragi zna. Vratima pri-šao Pribil, od vrata otišao Ishak.

Ishak Kijamet.

Niko mu dotad nije objasnio kako je teško zvati se Pribil, a doći na dohvat ruke do onakve Šefike. Niko mu ranije nije rekao da će biti toliko nesretan pred ravnom plohom zatvorenih avlijskih vrata, da će, isto toliko, biti ljubomoran što mu neka sila i zakon uskraćuju Šefikin dodir. Bio je ogorčen i mjesečiji sam. Još ranije, bio se već jednom zakleo da više neće dopustiti nijednoj ženi da mu se približi. U očima mu se tada doista zrcalio led.

Šefika je došla i rastopila taj led. Mislio je na nju – nagu, nevinu i pustašnu. Nije li od svih čudesnih darova najveća sposobnost penisa, koji je smislio način na koji će skrivene svoje misli saopćiti nekoj drugoj osobi, govoriti s onima koji još nisu rođeni, već će to biti? i to sa kakvom lahkoćom, s mnoštvom različitih znakova o sljepoći naše pameti. Sâmo ljudsko znanje nije dovoljno, već je potre-bno ono "više" znanje božanske inspiracije da se ne bi upalo u zamku morala za glupane, logike za hipokrate i vječite sumnje za čovjeka.

Kao Pribil Barčin, zadnji put je izustio riječi iz 73. psalma: "Ja zavidjeh budalama kad vidjeh sreću bezbo-žnih."

Vazda sumnjičavi Tiger Jack je pričao poput kakve mahaluše po pozorišnim bifeima da Pribilov dvojnik zaista postoji i da je on postao vjetar otpao s otkinutih dizgina. Na dva Pribila, od kojih je jedna polovina postala Ishak Kijamet, a druga polovina glumi Ishaka. Taj vjetar je bio taj koji je drugo veče došao u Klub pisaca, bez noktiju na pristima desne ruke. No vrijeme čini svoje, pa se i to zaboravilo.

Sve do početka ovog stoljeća kada u "Arei" I.T. obje-lodanjuje da Ishak Kijamet zaista ima dvojnika – i to vjernu kopiju – koji toliko liči na autora "Riba i jedno-okog Jacka" da laik nije u stanju da ih razlikuje. Kao dokaz, on je priložio sliku Ishakovu i dvojnika mu Pribila na kojoj se lijepo vidi da su identični kao jednojajčani blizanci. Lažni Ishak je jedno vrijeme – predstavljajući se kao slavni i vrhunski pisac – harao po Bosni pozajmlju-jući ogromne svote novaca i čineći razne prevare, sve dok mu se nije izgubio trag, u nekoj, navodno, kosovskoj tekiji, tamo na kraju ludih devedesetih godina. S.A. je – zna se vrijeme i mjesto – na devetom spratu "Ljiljana", jedan dan pred kršćansku Novu godinu, dakle, zadnjeg dana, zadnjeg mjeseca 1991. ispričao, u pjenećoj euforiji, I.T.-u da je Ishak nagovorio nekog od junaka iz svog romana "Demoni" da smrsi konce tom ogavnom prevarantu.

4.

Ishak je nastavio s molitvom. Govorio je mirno s onom svojom ponosnom pokornošću. Glas mu je bio miran, monoton, ni muški ni ženski. Razgovarao je s Allahom, kao da je On čovjek u sobi, sa još jednim uznemirenim stvoriteljem. On je to mogao na taj način izgovarati samo zato što mu je bilo potrebno isto toliko malo nade, kao i želje, a uz to što je sve to izgovarao sa hladnom pristojnošću.

Dragi Pribile, pišem ti ovo pismo na pragu zime. Okružen sam golemim brigama koje će, izgleda, duže potrajati. Valja mi oprostiti što pišem poslije pauze; imao sam neprilika. Molim te, najbliži su mi neukusno okrenuli leđa, naime, branio sam drugu naciju. Nije dobro osuditi nevinog i nije dobro osloboditi prestupnika. I, uopće, treba znati da u određenim situacijama nije moguće da bude dobra, što ne znači da se za njega ne valja uvijek boriti. Najbolje što se može uraditi to je da se čovjek ponaša racionalno i da odgovori: "Ne znam". Taj odgovor nije mnogo častan, ali je jedno sigurno da je istinit. Tako odgovara nauka kada ne uspije da dokaže svoje hipoteze. Gdje je ta nevidljiva nit između onoga što vidimo kao zaštitu nacionalnih interesa i društvenog poretka i onoga što se naziva garancijom pravde. Stari princip, da je najljepša zaštita društvenog poretka i nacionalnog interesa baš garancija pravde, biva u svakom hipotetičnom procesu oštećen. U ime zaštite društva uzima se imaginarna osuda kao osnova za izricanje kazne. To je u svakom slučaju rizično sredstvo i volio bih da se to štiti sigurnijim pravilima. Hipotetička osuda pojedinca, koji nije dio jata, nepravilno se služi imaginacijom i prekoračuje njene moralne granice: ne znam da li je dozvoljeno da imaginacija služi pretpostavci zla.

Ako za puno sagledavanje krivice nedostaje makar i jedno zrnce, koje obuhvata sve što je na svijetu nerješeno i nepredviđeno, tada ostaje da se poštuje ta nepoznata, koja inače može biti i neobično dobra i poražavajuće hrđava. Nije preporučljivo da se igra ni na jednu ni na drugu.

U hipotetičnom procesu, računa se na zlo skriveno u čovjeku – u tom vatrenom prigrljavanju tuđeg pada - nalazi se neka izopačenost. Bolje je ne razmišljati da su ljudi hrđavi kao što je bolje ne zamišljati da su bogovi glupi. Čovjek može i mora biti osuđen pošto se dokaže krivica, ali ne treba željeti njegovu krivicu da bi ga se osudilo. Svaka pretpostavka suda, koja nije zasnovana na tačnim podacima, izražavaće samo pogled sudija na čovjekovu prirodu. A izgleda da sudije za to nisu pozvane.

I s h a k

5.

Pribil je nedavno osjetio akumulaciju stvari u sebi koje se nisu mogle izraziti u objektivnoj formi kao što je roman. Nakon toga nije imao o čemu šta da razmišlja. Još je neko vrijeme ostao gledati s tupim zaprepaštenjem kao da je sebe htio natjerati da pređe preko bola i uvrede. Sve su to još uvijek gledale njegove sjajne oči ne shvaćajući da bi to ljudska ruka mogla uraditi. Mislio je: zašto Zapad prigovara islamu što umije da veže "ljubav svojih pripadnika", da su "njihovi stari" sve potčinjavali njemu, pa su i književnost izučavali samo onako kako to imponira islamu. I novi religijski pokreti nisu alternativa kršćanstvu koliko nešto što dolazi iza kršćanstva, koje živi svoje zadnje godine. Doba Ribe – kršćansko doba – neupitno prolazi, a dolazi doba Vodolije, što će donijeti potpuno novi mentalitet, novog čovjeka i novu duhovnost, kojoj će se izbjegavati naziv religija i koja će biti eklektički spoj elemenata različitih religija i tehnika iz razli-čitih duhovnih tradicija. To neće biti alternativa koliko zamjena religija. Ekologija, holizam, intuicionizam će biti zamjena a ne alternativa zapadnoj kulturi, čiji je temeljni princip funkcioniranja racionalni princip. Ovo je vrijeme bez istine, jer je istina samo ono što je pragmatično, samo ono što koristi, a čovjek ne može tako živjeti na duži rok. Tehnika i znanost su zavele čovjeka da će svijet stvoriti po vlastitoj mjeri i da će ga time humanizirati. Stvar je postala obrnuta; čovjek je postao sve otuđeniji, postao rob tehnike i mehanizama koji su s tim povezani. Zapad razgovara s materijom. Malo ko vidi da je on već sada ugaženo, unakaženo bojište. Pođite tamo, ljepota i korist vas prividni čekaju isto kao što šejtan prividno nudi ljepotu i korist. To je, u stvari, svađa, to je ludački spor oko onog u šta se gleda. Otud se dolazi nervno zamoren kao s utakmice koja je nerješeno završena. Koliko se tamo puta, s mržnjom u srcu, glumi čednost? Koliko se tamo puta škropi sakralnim vinom u slavu reklamiranih bogova?

Dragi Ishače, primio sam tvoje ljubazno pismo. Želim ti reći kako te molim da mi se više nikad ne javiš, jer mene više nema. Ja sam definitivno umro. Još jedino vegetiram. U vezi sam sa životom poput zombija. Jedva čekam kad će i taj oblik sasvim iščeznuti, što u dobroj mjeri zavisi, ponajprije, od tebe. Uzalud ćeš pisma pisati i slati ih na moju adresu, jer će ti sva, do ti jednog, biti natrag otposlana. Mahsuz selam.

P r i b i l

6.

Tako je tri dana i tri noći Pribil sjedio koljenâ privučenih pod bradu, razgovarao u sebi i na kraju se složio sa svojim unutrašnjim glasom da svako ima ili treba da ima neki cilj u životu osim rađanja djece. Najteža je stvar ne izopačiti ono što si otkrio kao svoju svrhu života. On zna svoju svrhu: sačuvaće je čistom kao netaknut list bijelog papira. A da bi je sačuvao tako čistom, čuvaće dušu da mu bude čista kao nebo.

Sve što želim da postignem svojim traganjem, odgovori mu Ishak, jeste da ponovo očvrsnem svoju posrnulu vjeru, vjeru u čovjeka, vjeru u nešto. Vjerovanje i vjera u to nešto u šta nam je pogled bio uprt u danima tuge i radosti, nestali su, i šta imamo umjesto toga? Ništa osim isušene bare u kojoj su mrtvo drvo i kosturi lišća. A kad nešto upitaš, uplaše se da će im oluja raznijeti divne kuće koje su sazidali bez temelja.

Ishak je govorio i govorio dajući duši oduška, i kad je sve rekao, zastao je. Kad je zastao, pogledao je na jednu stranu. Nije bilo nikoga. Stajao je sam.

U duši mu se javilo mnogo pitanja. Kad sabereš vjeru i nevjeru, ne dobiješ ništa. Ne dobiješ ništa kada sabereš vjeru i sumnju. Nećeš od toga više imati duše, neće više drvo imati hlada. Ništa više nema smisla osim svetog Trojstva zlata, željeza i betona – svetog Trojstva koje ždere dušu...

I on tada upita dušu: "Kojim putem da krenem sa ove tačke? – da se vratim kući, ako je moguće, ili da idem u ludnicu?" Duša mu odgovori: "Treba da ideš u ludnicu. Možda ljudi, s čijim glavama nije sve u redu, nisu iznutra ni slatki ni gorki i oni bi mogli da nauče kako da se iznutra oslobode i slasti i gorčine."

Na to mu Pribil odgovori: "Treba pronaći način da se vratiš kući. Tebe nešto iznutra goni. U sebi vidiš svijet kao planinu koja pada na tebe i hoćeš rukama da je zadržiš, pošto znaš da će te smrskati. Zašto da gineš od mača koji ti nije nad glavom? Ne razmišljaj više, čovječe! Najslađe su duše onih koji ništa ne misle, a nas dvoje pokušavamo da budemo kao oni. Kao klade u rijeci, mi plutamo kuda nas matica nosi i ništa nam se ne uvlači u dušu što bi nam zagorčalo slast. Zato, Ishače, ostani ovdje i pridruži mi se!"

Ali Ishak ponovo odmahnu glavom. Uze list papira. Neko vrijeme mu je pogled odsutno piljio u njegovu bjelinu, a onda spusti vrh pera penkala na glatku površinu.

Moj Pribile, rano moja,

Otpuhnu, pa nastavi sitnim rukopisom ispisivati retke: pitanje "kako se ponašati?" i "šta će drugi reći?" – prestalo je da bude moralno pitanje, a postalo je političko. Bošnjačku uobrazilju moglo bi se dovesti u stanje levitacije iznad stvarnosti,

ona bi u duši bila u stanju zapaliti Mjesec, jer Sunce je u njoj, izgleda, zgaslo. Takvom duhu valja pristati da zapovijesti krši, valja pristati da je moral za glupane, a logika za hipokrate, a za čovjeka – općenito – da vječno sumnja.

Bošnjak ponekad vrši sam na sebi svojevrsni harakiri – raspara se duhovno i počinje očajavati što nije Francuz, Englez ili Hrvat. To je golema greška. Između želje da se izmijeni vlastita situacija i prezrenja svog mjesta na zemlji postoji znatna razlika. Ako zaželiš da sutra postaneš Italijan, a prekosutra Nijemac, nećeš time postati građanin svijeta, naprotiv, prijeti ti smiješna situacija. Budi uvjeren u to: bilo šta bilo, predstavljamo rezultat politike naših pradjedova. To je porodična stvar: kida nerve, ali je treba podnositi s uživanjem.

U posljednje vrijeme nalazim mazohističku satisfakciju u ismijavanju samih sebe da bih ispisao samopodrugljive paradokse o bošnjačkom nacionalnom karakteru, o besmislenoj retorici bošnjačkih gestova ili o tome gdje smo mi to, dovraga, naspram Evrope? Upravo je to naše strasno autsajderstvo, to prekidanje na pola bitke, ta neutješna čežnja da u evropskom imponderable pozorištu dobijemo veću ulogu, u kome već sto i kusur godina igramo izvanredne epizode.
A danas? Nekakvi smo egzistencijalisti, nekakvi godoti, nekakvi ted-boyi po posljednjoj modi. I kako nam je dosta života, kako nas izbezumljuje osjećaj apsurda postojanja... To nije provincija, a ako nije provincija, ono nije ni u kojem slučaju ni budžak. Prije, đavolsko mjesto, prostor snova i bola, nemirna filijala svjetskih drama koje se tu doživljavaju sto puta stvarnije, sa svom nametljivošću i nemirima. Mi smo bošnjačka gospođa Bovari u državnim razmjerama: jaka želja za velikom ljubavlju i spremni na ludost pod najmanje povoljnim uslovima. Muka i nevolja – ali kakva fantazija!

Uvučeni smo u tuđe interese u kojoj je zemlja, u kojoj su prije toga tekli med i mlijeko, odjednom osiromašila i poružnjela. Može se reći ništa od nas ne zavisi, neka se dešava šta se dešava, postojanje čovjeka na zemlji je tragičan apsurd. No može se i reći da sve zavisi od ljudi. Oni imaju u svojim rukama svoje zajedničke sudbine, oni su odgovorni za svoj život, za svoju zemlju. Ovu radnu hipotezu, naravno, valja podići. Treba čak i umornim rukama podići tu palicu neprekidne štafete, koju su prenosila pokoljenja, to je zaštitni i neobjašnjiv znak nade koja se nikada ne smije izgubiti.

A šta reći tek na masovni nasrtaj historije na bošnjački mozak? Valjalo je preživjeti vlastitu smrt u Bosni i zatim s one strane groba, sve nanovo izvagati.

Znam kako se to radi. Naiđe takav dan kada se čovjek budi s mišlju da ne ustane više iz kreveta. Okrene glavu ustranu da ne vidi cijev uperenu u sebe. Pisanjem sam činio privid da prislanjam cijev na vlastite sljepoočnice, jer sam simulirao samoubistvo, dok je, ustvari, pravi pogodak bio namijenjen drugima. Stalno sam im govorio u uho: “Evo me!” ili “Evo me sada!”

Htio sam ti opisati Bosnu, no da li ću u tome uspjeti? Moguće je opisati stvar koja se pamti; stvar koju vidimo te se u najboljem slučaju može imenovati; od toga su bedekeri.

Sâmo gledanje ništa ne daje, treba preživjeti vlastitu smrt u Bosni i zatim s one strane groba sve nanovo izvagati. Ne treba se braniti pred tim: čovjek poželi da ne ustane više iz kreveta. Leći i kapitulirati.

Sutradan ustaneš lahak s osjećajem razjašnjenog nesporazuma i uništenih ambicija. Kriza je prošla, a ostalo je stvar dostojanstva. Oslobođen si obaveze za borbu. Može se popiti šoljica kafe ne lupajući glavom nad pitanjima koja prevazilaze tvoju snagu.

Za Bosnu nemamo oči. Zato je svi napustiše. Njena fantastičnost leži na krajnjoj ivici naše uobrazilje. Ta ploveća opsjena ukletosti i radosti s izvrnutim proporcijama neba, zemlje i vode, obojena maskerata jednog arhipelaga koja je odlučila postati država i kojoj to ne polazi za rukom.

Čeznem za pravom linijom, za realističkim poretkom pravaca. Ne izlazim iz svijeta mozaika. U tome ima neke bestidnosti. Zemlja koja je pod zaštitom svijeta je za mene pomalo sumnjiva: obično je tu u pitanju koristan interes. Ona je tad primorana da stavi na licitaciju svoju čast, odricanje od porodičnog života, trgovačko-moralni akt na račun čega država dobija devize u zamjenu za vlastitu prošlost. Porodične uspomene, predmeti kulta pokoljenja, cijela unutrašnja intimnost, polumrak ulica – sve postaje roba.

Izaziva li to u nama unutarnju havariju? Brižljivo izbjegavamo slične zaključke i ne možemo dozvoliti sebi tu hrabrost da se odredimo prema ostatku svijeta. Ako dozvolimo da se uhvatimo u kliješta između neizbježnosti i maštanja, prestaćemo da postojimo u očima Evrope i svijeta. Prestaćemo da postojimo čak i u vlastitim očima. Bilo što da uradimo, neka to bude vlastita odluka, vlastiti izbor, a ne danak plaćen historiji. Historija uvijek pobjeđuje. A to što uvijek pobjeđuje, ne mora uvijek biti mjera vrijednosti. Bosanski pejzaž nagoni na razmišljanje i tu čovjek mora proći kroz pakao konfrontacije. Za Bosanca je putovanje uvijek drama – drama poređenja, drama ogorčenja, drama usamljenosti. Vuče on za sobom svoje greške i činjenice kao tovar kamenja. Putuje on kao nepoželjni gost, cirkusant, kao švercer. I naše ambasade ne vole putujuće Bosance. Oni se vjerovatno drže Paskalove misli da većina nesreća dolazi otud što ljudi vrlo malo sjede kod kuće. Ljudi, porodice, pokoljenja klanjaju se pred dvostrukim imperativom; treba živjeti – treba umirati! Optimističko oduševljenje trajanja i prolaznosti bije iz Bosne sazdane iz bezbroj slojeva zemlje.

Po ko zna koji put konstatujem da pišem o Bosni gdje se go-dinama čeka na uvođenje telefona, gdje se kvare liftovi i prskaju kanalizacione cijevi, gdje nedostaje potrebnih dijelova za automobile. Treba, međutim, reći da će cijelo pokoljenje platiti naknadnu cijenu živaca za sve što se delikatno naziva "nesavjesnost". Ako je neko zapadnu civilizaciju uporedio s hipnotizerom-ukrotiteljem, koji hipnotiše mase, onda je naš hipnotizer oduzet i ima grčeve. A ipak još uvijek traje.

7.

Ovdje ćemo ovako postaviti stvar, koja se doista dogodila i jedno vrijeme cijela država je živjela od te priče. Riječ je bila o dva brata "debelom Pribilu" i "mršavom Ishaku". Dva intelektualca iz Hercegovine, dva brata, Allah jedini zna zbog čega posvađana, i koji su se mrzili kao što se samo na Jugu može mrziti. Krv se morala proliti – u tome nije moglo biti ni najmanje sumnje.

Niko nije bio iznenađen kad je jednog dana nestao mršavi Ishak, a njegovu iskrvavljenu košulju našli su u žbunu na zemljištu debelog Pribila, atlete bikovskog i obrijana vrata.

Zatvaraju ga.

On ne priznaje da je on ubio brata Ishaka, nije ni znao gdje mu je bio brat. Uostalom, nije on obavezan da ga čuva.

- Nije valjda beba?

Osuđuju ga, dokazi su isuviše očigledni. Neki štreberi ulažu protest, zar je moguće osuditi za ubistvo ako nema ubijenog?

U međuvremenu, nigdje nije bilo pronađeno Ishakovo tijelo.

Štampa se podsmijava pravnim štreberima.

Pribil-ubica osuđen je na doživotnu robiju. Zatvorili su, tako-đer, i njegovog sina Jean-Paula za saučesništvo u zločinu, jer je upravo tih dana došao iz Pariza posjetiti oca. Kojeg? Pribila ili Ishaka?

Helem, javno mnijenje dobilo je punu satisfakciju.

Prolazi sedam godina, slučaj braće Pribila I Ishaka je sišao sa novinskih stubaca. Novinari na njemu ne mogu više zaraditi ni kinte.

Pribil se dobro ponaša u zatvoru. Za dušu Ishakovu svake godine obavljao je tevhid.

No jednom prilikom, stanovnik sela Ovčari otišao je do prijatelja svoje snahe u Surdulicu gdje je sreo na ulici iznurenog skitnicu. Okrenuo se za njim jer mu je izgledao nalik na nekog.

Sutradan se vratio u Ovčare. Poslije nekoliko dana pronosi se vijest da je ubijeni Ishak živ.

Tri sedmice kasnije sve su bosanske i francuske novine na uvodnim stupcima donijele ogromne fotografije na kojima su dva muškarca u bratskom zagrljaju. Jedan od njih težak, zdepast, gole lobanje i malih, zavijenih ušiju. On je pritiskao usne na obraze sijedog čovjeka razrogačenih očiju.

U pozadini su siluete policajaca.

Fotografija se pojavila poslije tri sedmice potjere. Ishak-žrtva je do kraja zaturao tragove. Uhvaćen, priznao je da je simulirao smrt – od straha pred smrću. Znao je da će ga brat ubiti, i da bi izbjegao to, odlučio se na ovu vrstu samouništenja. Sedam godina je bio n i k o. Brat zatvoren u ćeliji bio je sedam godina garancija njegovog života. Da je komšija doputovao dan kasnije u Surdulicu, moglo je to potrajati još sedam godina.

Pretpostavka je javnosti da se mršavi Ishak nije bojao toga što će ga brat ubiti, već toga što mu ne da živjeti. Bojao se psihičkog robovanja strahu i odlučio je otkupiti svoju slobodu. Platio je visoku cijenu. Umjesto nje stekao je fikciju koja je trajala sedam godina, ali koja je isto tako mogla da traje samo sedam dana. Novinar misli da je stvarno bio slobodan samo za trenutak – za sekundu u kojoj se na to odlučio. Već slijedeći trenutak mu je donio novu vrstu ropstva. Ali taj trenutak, trenutak stvaranja fikcije, stvarno je sloboda.

Razgledajući njihovu zajedničku fotografiju bio sam siguran da će debeli Pribil odjednom ubiti svog brata Ishaka. Osjećam nemir zbog tog zločina koji se mogao odigrati slijedeće noći.

Ali me je policija umirila. Ovog puta će mršavi Ishak biti zatvoren, a debeli Pribil će biti oslobođen. Nije mi tačno poznato kakvu kaznu predviđa bosanski zakon za terećenje bližnjeg fikcijom vlastite smrti.

Neko neumoljivo došaptava: sedam godina...

Nova verzija Kaina i Abela – završio bih ovaj članak. – Bez upotrebe oružja.

Nastavak u sljedećem broju.